

Hospodářské noviny, 4.11. 2005

Daniel Münich: Jednoduché dávky pomohou nejslabším lidem

Ekonom Daniel Münich z institutu Cerge - EI chválí sociální systémy, které dokážou zaručit, že ten, kdo pracuje, má vyšší životní úroveň než ten, kdo žije ze sociálních dávek. Jen obecně zatím hodnotí návrh ODS na univerzální sociální dávky. Jeho podobu zatím neměl možnost prostudovat. "A právě u sociálních systémů více než jinde platí, že drobný detail může znamenat výrazně jiný dopad na mnoho konkrétních rodin," říká někdejší poradce ministra financí.

HN: ODS přichází s poměrně revolučním návrhem. Univerzální sociální dávka by měla nahradit podporu v nezaměstnanosti a všechny sociální dávky. V čem vidíte výhody, a v čem naopak úskalí?

Rovná sociální dávka zatím vypadá tak, že by mohla zneužívání sociálního systému omezit, takže je to určitě krok správným směrem.

HN: Kdo na tomto systému vydělá, a kdo prodělá?

Jakýkoliv sociální systém, který je jednoduchý, je vstřícný k těm skutečně nejpotřebnějším, chudým a bezmocným lidem. Oni se totiž v současné spleti sociálních dávek vůbec nedokážou vyznat. Nevědí, na co všechno mají podle zákona nárok. Neumějí pobíhat po úřadech a spekulovat o kombinacích, které jsou pro ně osobně v dané situaci nejvýhodnější. Naše sociální síť není dnes šitá na míru lidem, kteří ji opravdu potřebují, ale profesionálním dávkařům, kteří dokázali objevit její nejrůznější skuliny a přináší jim poměrně lukrativní životní úroveň. Jedna dávka proto určitě prospěje lidem, kteří se v síti úřadů příliš neorientují. Na druhé straně život zavádí lidi často do velmi složitých situací, které neumějí sami řešit. Stát by jim proto měl nabízet podporu, když ji skutečně potřebují. Adresné dávky tak dávají lidem větší jistotu.

HN: Proč ale zatím ani žádná z liberálních zemí, jako jsou Nový Zéland či Velká Británie nebo Estonsko, jednotnou dávku nezavedla?

Všude v Evropě vidíte, že reforma sociálních dávek je ve společnosti tím nejcitlivějším tématem vůbec. Je to ještě politicky výrazně složitější než například reforma daní. Takových zásahů do sociálních dávek se lidé velmi bojí. Často je to strach iracionální. Lidé jen cítí, že jim před očima mizí jistoty, na něž byli zvyklí. Je to pro ně složité a těžké dokonce i ve chvíli, kdy jim ukazujete, že ten nový systém, který přichází, je pro ně výhodnější.

HN: Reforma, kterou navrhuje ODS, počítá s velkou zodpovědností lidí. Dává jim do rukou peníze a říká: hospodařte s nimi sami. Řada lidí, která žije ze sociálních dávek, ale sama hospodařit neumí. Proč třeba velmi ekonomicky liberální Spojené státy nedávají svým dlouhodobě nezaměstnaným lidem peníze, ale jen potravinové poukázky?

U lidí, kteří si dlouhodobě zvykli nepracovat, je pochopitelně odpovědnost a schopnost postarat se o sebe nižší než u těch, kdo mají práci a jsou zvyklí na určitý životní rytmus. Ve Spojených státech se skutečně vytvořila vrstva obyvatel, kteří vyrůstají v rodinách,

kde nepracovali už ani jejich rodiče. Proto se vlády v minulosti rozhodly, že tito lidé by neměli mít v rukou hotovost, ale přímo za ně platí rodinné výdaje.

HN: Nemáme ale takové rodiny i tady v České republice? I zdejší sociologové například upozorňují, že také zde už dnes nastupují do škol děti, jejichž rodiče nikdy pořádně nepracovali. Světová banka a OECD kritizují, že lidí, kteří dávají bezpracnému životu na dávkách přednost před prací, přibývá.

Jistě, částečné riziko tu je. Nemyslím si ale, že kdyby se reforma podařila a kdyby pak složitou spleť dávek skutečně nahradila pouhá jedna, přibude bezdomovců, kteří první den peníze propijí a nebudou mít z čeho žít.

HN: Utěsnila by však tato reforma všechny skupiny, díky nimž se dnes v České republice zneužívají sociální dávky?

Velmi důležité je, že sociální dávky i daně bude spravovat jeden úřad. Dnes je totiž snadné dávky zneužívat mimo jiné proto, že úřady mezi sebou nejsou dobře propojeny. Jeden vám dávky odmítne, na druhém je dostanete. Jeden úřad neví, co vám ten druhý vlastně vyplatil. Životní minimum je jen imaginární hranice, do které se napočítávají desítky různých sociálních dávek a není v tom žádný jasný systém.

Daniel Münich

Profesor a zástupce ředitele na ekonomickém institutu CERGE-EI. Zabývá se nezaměstnaností, sociálními dávkami, vzděláním a platy. Publikuje v prestižních světových časopisech. Působil jako poradce ministra financí Bohuslava Sobotky. Vystudoval ekonomii na Univerzitě Karlově a absolvoval stáže na několika amerických univerzitách.

Autor: Lenka Zlámalová